

Autorii

Anna De Santo este un logoped cu peste treizeci de ani de experiență în îngrijirea copiilor cu tulburări de limbaj.

Maurizio Cusani, medic, a scris mai multe cărți de medicină preventivă și despre sănătatea copilului, printre care „De ce mă îmbolnăvesc tocmai acum?”, „Îmi cunosc fiul prin intermediul eneagramei”, „Copilul meu are probleme de vedere”.

Traducere: Andreea Larisa Matei

Tehnoredactare: Jimmy Ionescu

Corectură: Dragoș Ticu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DE SANTO, ANNA

Copilul meu are dificultăți de vorbire / Anna De Santo, Maurizio Cusani. - Padea: Lizuka Educativ, 2016

ISBN 978-606-8714-15-8

I. Cusani, Maurizio

616.89-008.434-053.2

159.922.7

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Editurii Lizuka Educativ.

Toate cărțile Editurii Lizuka Educativ sunt dedicate iubitului nostru fiu - Mateiaș - și nepoțelei noastre iubite - Ingrid.

Anna De Santo, Maurizio Cusani

Copilul meu are dificultăți de vorbire

Katz J., *Trattato di audiologia clinica*, Piccin Editore, Roma

Legrenzi P., Girotto V., *Psicologia del pensiero*, Il Mulino, Bologna

Precerutti G., Atti del 2° Convegno *Le metodiche automatiche e la BERA nello screening audiologico neonatale. Proposte operative*, Policlinico S. Matteo, Pavia

Vicari S., Caselli C., *I disturbi dello sviluppo*, Il Mulino, Bologna

Resurse utile

Federația logopezilor italieni (Fli)
www.fli.it

Ministerul Sănătății
www.sanita.it

Federația italiană de depășire a handicapurilor (Fidh)
www.fish.it

Superando-Disabilità (Depășind dizabilitățile)
www.superando.it

Asociația italiană pentru cercetarea tulburărilor de învățare (Aicti)
www.airpa.it

Asociația italiană pentru dislexie (Aid)
www.dislessia.it

Index

7 Introducere

9 Copilul meu începe să vorbească

9 Primele sunete ale limbajului sunt universale

11 Primele luni

13 Primele cuvinte

14 Vorbește, dar cum? Fiecare copil are propriul său stil

16 Primele fraze

16 Comunicarea verbală și nonverbală de la 0 la 3 ani

21 Cum se schimbă limbajul între vârsta de 3 și 5 ani

21 Dezvoltarea cerebrală a copilului

22 De la primele fraze la discurs și la autonarațiune

26 Alte progrese

29 Dificultățile de comunicare ale copilului

29 Factori și indicatori de risc

32 Importanța relațiilor afective în dezvoltarea limbajului

37 Copilul meu are 3 ani și are dificultăți de vorbire

37 Ajutorul primit de la educatoare

37 Aspecte ce trebuie monitorizate

38 Să ascultăm cum vorbește

44 Copilul meu are 4 ani și are dificultăți de vorbire

44 Copiii cu dificultăți de limbaj tranzitorii

Respect pentru oameni și cărți

- 45 Aspecte ce trebuie monitorizate
- 45 Să ascultăm cum vorbește
- 46 Copilul meu ar putea suferi de surditate?
- 52 În ce măsură diversele grade de surditate influențează comunicarea
- 56 Implanturi cohleare și proteze auditive: Ce este mai bine pentru copilul meu?
- 59 Sindromul Charge

- 60 Copilul meu are 5 ani și încă nu vorbește bine
- 60 Să fim atenți la felul în care vorbește
- 61 Aspecte ce trebuie monitorizate
- 62 Ce reprezintă aptitudinile fonologice sau metafonologice?

- 66 Reabilitarea potrivită fiecărei probleme de limbaj
- 66 Consiliere logopedică
- 66 Intervenția logopedică în tulburarea specifică de limbaj
- 67 Tratamentul tulburărilor de înțelegere
- 67 Tratamentul tulburărilor de exprimare
- 68 Tratamentul tulburărilor fonologice
- 68 Intervenția logopedică în dispraxia verbală
- 69 Tratamentul deficitelor cognitive
- 70 Comunicarea augmentativă și alternativă (Caa)
- 71 Tratamentul deficitelor auditive
- 72 Metoda Logogenică
- 72 Tratamentul deficitului gramatical
- 73 Tratamentul tulburărilor de dezvoltare generalizate
- 73 Proiecte de reabilitare la copiii cu sindrom Down

- 75 Dezvoltarea limbajului la copilul bilingv
- 75 Copilul bilingv învață să vorbească în mod diferit față de ceilalți copii?
- 80 Avantajele bilingvismului

ANEXĂ

- 83 **Dislexia**
- 83 Caracteristicile acestei tulburări
- 85 Cum să interveniți
- 87 Sprijinul oferit părinților
- 87 Tulburările corelate

- 88 **Glosar**

- 91 **Bibliografie**

Introducere

Această carte a fost gândită și scrisă pentru a ajuta tații și mamele să abordeze problemele de limbaj ale copiilor, care pot apărea în primii 5 ani de viață, fie că ele sunt minore sau semnificative.

Primele cuvinte produse de către copii ne dau de înțeles că aceștia învață să dea un nume fiecărui obiect, acțiune sau sentiment pe care îl încearcă pentru a comunica împreună cu cei dragi. A vorbi pentru fiecare copil este cea mai importantă activitate care îi permite să construiască în mod creativ relații afective semnificative cu mediul familial. Trecerea de la primul cuvânt la prima frază, până la primul discurs, reprezintă pașii pe care fiecare copil îi face, indiferent unde se naște sau la ce limbă este 'expus', pentru a învăța ce înseamnă comunicarea umană.

Acest mecanism de învățare a limbajului, în aparență atât de simplu, în realitate este foarte sofisticat. El are ca premisă prezența activității intelectuale, auditive, vizuale, tactile, motorii, atenția, deglutiția, învățarea și o familie capabilă să recepteze și să recunoască semnalele verbale și nonverbale de liniște sau disconfort.

Unele indicii nonverbale sunt pregătitoare apariției limbajului și a capacității de a învăța și este important să le cunoaștem semnificația. Prin aceasta înțelegem cât de important este să depistăm cauzele care îl împiedică pe copil să vorbească bine. Nivelul de severitate al unei tulburări de vorbire poate varia de la o tulburare ușoară la una mai gravă și mai profundă, din cauze de natură genetică, traumatică sau relațională, dar și din motive de ordin intelectual, motoriu sau psihologic.

Respectiv, pentru copiii cu deficiențe

Intervenția timpurie, necesară, la vârsta potrivită, pe care o cerem celui mai potrivit profesionist în orice tip de problemă de limbaj îi permite copilului să experimenteze o calitate mai bună a exprimării verbale și a comunicării și să-și depășească problemele.

Copilul meu începe să vorbească

Primele sunete ale limbajului sunt universale

Încă de la naștere, toți copiii folosesc sunete pentru a comunica: oftatul, sughițatul, plânsul, tusea etc. Numai câteva dintre aceste sunete sau zgomote le vor fi, totuși, utile pentru a forma cuvinte.

Nou-născutul în primele luni face vocalize și zâmbește spontan, învățând să folosească răspunsurile mediului pentru a-și defini abilitățile de comunicare verbală. Vor fi, deci, importante reacțiile la zâmbet, la emiterea de sunete, la bucuria manifestată atunci când râgâie, care ne spune că a expulzat aerul respirat în timpul hrănirii la sân sau cu biberonul. Este evident, prin urmare, că, pentru a-și dezvolta limbajul, copilul are nevoie de o comunicare adecvată cu persoanele din jurul lui și, mai presus de toate, să audă și vadă bine, să mănânce și să respire în mod corespunzător și, de asemenea, să știe cum să plângă cu un timbru sonor potrivit. Atunci când fiul nostru reușește să îndeplinească aceste activități, înseamnă că bazele dezvoltării fiziologice sunt prezente în totalitate.

... dar fiecare limbă este diferită

Prezența într-o limbă a vocalelor și consoanelor este universală. Diferența dintre vocale și consoane poate fi rezumată, în general, în modul în care le pronunțăm, adică vocalele se pronunță fără ca aerul să întâmpine obstacole și sunt întotdeauna sonore, în timp ce consoanele se pronunță fie blocând o parte a laringelui, fie prin reducerea închiderii buzelor, cum de exemplu se întâmplă în italiană în cazul pronunției consoanei *f*. Până în a treia lună de viață,

aproximativ, în întreaga lume, un nou-născut nu este capabil să producă vocale precum *a*, *i*, *u*, din cauza conformației anatomice a laringelui superior. În baza numărului de vocale și consoane pe care le posedă o limbă, dezvoltarea limbajului va urma diferite reguli și va determina copilul să învețe asocierea cuvântului cu sensul acestuia prin diferite strategii.

Unele limbi, de exemplu limbile semitice, cum ar fi araba, ebraica și aramaica, în construcția cuvântului și a sensurilor acordă o mare importanță consoanelor; în plus, vocalele și consoanele au roluri diferite: cele trei consoane principale conțin sensul cuvântului, în timp ce vocalele, în funcție de modul în care acestea sunt așezate în interiorul cuvintelor, le dau o funcție gramaticală diferită în propoziție. De exemplu, în arabă, rădăcina *DRS* exprimă ideea de studiu. Adăugând vocalele *a*, *i*, *u* ori dublând consoanele, numite litere sau semne ortografice, sensul cuvântului va deveni: *DaRaSa* (a studia-verb), *DaRS* (studiul-substantiv), *DaRraS* (studios-adjectiv), *maDRaSa* (școala), *muDaRriS* (profesor), *DaRraS* (a preda) și în dicționar va trebui mereu să căutăm doar rădăcina *DRS* pentru a afla sensul cuvântului.

Construcția cuvintelor în limba arabă urmează reguli precise, care îi permit copilului să dobândească rapid capacitatea de a asocia o categorie de cuvinte care derivă dintr-o rădăcină cu același înțeles; în limba arabă, vocalele nu se scriu, doar se pronunță, în timp ce în limba italiană fiecărui sunet oral îi corespunde un grafem, care se citește mereu în același fel, în orice poziție s-ar afla în interiorul cuvântului, adică, de exemplu, vocala *a* menține același sunet în cuvintele „albină”, „mango” și „mașină”, fapt care face ca limba noastră să fie „transparentă”.

Chiar și limba engleză, spre deosebire de italiană, se scrie într-un mod și se citește în altul.

În lume există peste șase mii de limbi și numai în cursul primelor trei luni de viață copiii au mintea pregătită pentru a învăța orice sunet în orice limbă. După această perioadă, percepția auditivă, formată încă din uter și conectată la frecvențele prozodice ale vocii materne, va fi mereu atentă la sunetele specifice limbii din țara natală, dar va dobândi, pe lângă partea prozodică, accentele și intonația. Chiar și un copil hipoacuzic toscan sau sicilian, purtător de proteze

auditive sau al unui implant cohlear, sigur va dobândi intonația și prozodia, și anume cadența regiunii unde s-a născut.

Primele luni

Mâncând învață să și vorbească?

Nou-născutul se hrănește sugând lapte, de la sân sau biberon; mișcările limbii și ale obrăjilor lui sunt repetitive și schematice și îi permit să se alimenteze și să crească corect.

La nou-născut, limba ocupă în principal partea anterioară a gurii, pentru a putea suga și se deplasează ritmic ridicându-se sau coborându-se odată cu mandibula. Între a treia și a șasea lună de viață, limba începe să aibă o poziție mai retrasă și devine mai independentă de mișcarea mandibulei.

Spre luna a opta, începe să „poească” și să producă consoane, fapt care poate surveni în urma acțiunii, uneori chiar și în același timp cu mișcarea limbii și a mandibulei. Aproape de împlinirea a 15 luni, controlarea mișcării mandibulei și a limbii devine mai eficientă, iar copilul reușește să le folosească într-un mod independent.

Acesta este, de asemenea, capabil să controleze mai bine deschiderea / închiderea mandibulei în baza a ceea ce el mănâncă sau face și reușește să folosească buza de jos independent de cea superioară. De aceea, este important să vă asigurați că fiul dumneavoastră, fiind obișnuit să cunoască totul prin gust, miros, pipăit și văz, să nu riște să ingereze obiectele pe care le ia în mână pentru a le cunoaște mai bine.

Controlul mișcării mușchilor limbii (există 16 perechi plus un singur mușchi) are loc mai întâi de toate pentru cei care ajută la supt și abia după la cei care se ocupă de pronunțarea vocalelor și consoanelor. Primele litere universale, cum ar fi „*m*”, „*p*” și „*t*”, pe care copilul dumneavoastră le pronunță individual încă din a zecea lună de viață, inițial nu necesită schimbarea poziției limbii și a buzelor.

Apoi, datorită maturizării treptate, mișcările limbii și ale buzelor vor deveni mai rafinate și acest lucru va permite copilului să producă o

Respect varietate remarcabilă de nuanțe lingvistice, precum „gaga”, „dada”, „e”, „i”, „a”, marcând astfel începutul dezvoltării sunetelor și, mai apoi, a limbajului.

Există studii care arată cât de des mișcările făcute în timpul suptului încetinesc dezvoltarea succesivă a pronunțării consoanelor, deoarece, fiind de sine stătătoare funcția lor ritmică și stereotipică, acestea nu fac altceva decât să împiedice acest proces, copilul continuând să se joace cu limba și să o poziționeze ca atunci când bea din biberon. Această lipsă de flexibilitate în trecerea la mișcările linguale cel mai fine și precise nu îi permite să depășească poziția de supt, cauzând pentru unele foneme, ca „s”, „z”, „gi”, „ci”, o modificare a pronunției.

Copilul meu observă și scoate anumite sunete...

Copilul începe să imite anumite sunete, la 8 luni și începe să copieze mișcările gurii și ale limbii celorlalți, încercând să gângurească și uneori chiar imită sunetul flatulațiilor. Acestea sunt practici care vor ajuta copilul să-și construiască acel bagaj de abilități articulatorii ale limbii și gurii, independente de deglutiție, pentru a ajunge să producă primele silabe.

Fiul nostru se uită la noi când vorbim, el se întoarce atunci când aude alte persoane vorbind, ne observă cu atenție și în acest fel experimentează și ajunge să-și construiască un bagaj de cunoștințe pe care și le perfecționează continuu.

Din acest moment este important să se joace cu vocea, să răspundă, chiar mai mult decât înainte, atunci când face vocalize, să i se răspundă imitând acele sunete care seamănă cu flatulațiile, să suflăm, să pronunțăm sunete onomatopice. Fiul nostru va face același lucru și datorită acestui dialog continuu el va fi capabil să progreseze până în momentul în care va putea, în jurul vârstei de 12 luni, să producă primele silabe prin asocierea lor cu un sens, de exemplu „ta” („Tata”) sau „ma” („Mama”).

... ascultă și înțelege

Încă de la naștere, copilul începe să recunoască la nivel auditiv diferența dintre caracteristicile anumitor sunete și, treptat, pe măsură ce trec primele trei luni, răspunde la stimulii vocilor membrilor familiei, începe să producă primele foneme și la 4 luni se întoarce la stimu-

lii sonori localizându-le sursa, fiind capabil să recunoască diferența dintre „ba” și „pa”.

Un nou-născut este capabil să distingă cele două silabe și este atent la prozodia și intonația adultului atât de mult încât reacționează foarte vioi atunci când i se vorbește într-o altă limbă decât cea maternă.

Primele cuvinte

Copiii noștri dobândesc diferitele cunoștințe lingvistice, motorii, cognitive și relaționale atât de repede încât nici nu putem să ne dăm seama cât de multe abilități pot să dobândească în perioada de creștere până să ajungă să se definească precum persoane. Înainte de a vorbi, copiii noștri folosesc gesturile pentru a comunica.

Prin anumite gesturi, cum ar fi „Salut”, în care se deschide și se închide palma, „papa”, caz în care se duce mâna la gură, ei ne comunică starea și nevoile lor. Aceste gesturi aparțin activităților desfășurate zi de zi („spune pa-pa”, „papa”), sunt gesturi care reprezintă, de fapt, un concept, o convenție socială și pe care le învață datorită adulților, care se joacă și vorbesc cu ei; în același timp, copiii noștri își folosesc abilitățile de percepție auditivă și vizuală pentru a rosti primele cuvinte.

Cele trei gesturi care preced apariția cuvintelor

Se numesc în mod tehnic „gesturi deictice” și apar între 8 și 13 luni, reprezentând semnele de dinaintea producerii primelor cuvinte.

Acestea sunt gesturile prin care ei exprimă acțiunea de a arăta, indica și de a da. Atunci când copilul nostru folosește aceste gesturi pentru a comunica împreună cu noi în mod intenționat, le însoțește cu vocalize precum „ooh!”, întinzând mâna pentru a indica ceea ce vrea să îi dăm sau să îi numim; să ne arate ce a găsit nelalocul lui (de exemplu, ne aduce pantofii pentru a ne face atenți că trebuie puși într-un alt loc); să ne dea ceva.

De exemplu, în timp ce ne jucăm cu el, ne dă un cub, pentru că el vrea ca noi să îl aruncăm în cutie sau ne aduce mingea, deoarece vrea să joace cu noi sau ne aduce una din cărțile lui ilustrate, pentru că vrea să i-o citim, în timp ce el se uită la imagini și se distrează cu